

Tartalom

Rendszerint egy dimenzióban határozzuk meg a különböző nézetek, emberek, mozgalmak bal- és jobboldaliságát. Érdeemes azonban két dimenzióban gondolkodni, elkülöníteni egymástól a politikai és a gazdasági bal- és jobboldalt. Mik jellemzik a két oldalt az egyes dimenziókban? Átmenetek a dimenziókon belül, mérsékelték és szélsőségesek. A két dimenzió négy jellemző kombinációja: a hagyományos bal- és jobboldal, a libertarianizmus és az etatizmus. A liberálisokról és konzervatívokról, kommunistákról és nácikról.

Megjegyzés

Hosszú és gondolkozást igénylő téma. A szokásosnál pontosabb keretet nyerhetünk belőle, melyben elhelyezhetjük az egyes eszméket, az emberek szemléletmódját, a politikai paletta szereplőit. Viszonylag részletesen tárgyalom benne a szélsőségeket, illetve a súlyosan leszakadtak jellemzőit is.

Bal oldal - Jobb oldal

(Azonosító: 073; Változat: 01)

Pozíció a műben

Előszó

A világ működése

Bevezetés

Elvek

Alapok

Élet

Elme

Ember

Társadalom

Csoportok

Politika

Szélmegoldások

Érdekek

Ideológiák

Bal oldal - Jobb oldal

Nemzet

Állam

Demokrácia és diktatúra

Politikai konfliktusok

Globális problémák

A gazdaság elmélete

A gazdaság gyakorlata

Kultúra

Etika

Egység

Program

Az ember élete

1. A társadalmi szabadság dimenziói	2	—
2. A politikai bal és jobb jellemzői	5	
3. A gazdasági bal és jobb jellemzői.....	7	1
4. Átmenetek és kombinációk	11	
5. Szélsőségek.....	15	—
5.1. Kik azok a szélsőségesek?	15	
5.2. A szélsőségek további jellemzői.....	17	2
Referenciák	19	—

1. A társadalmi szabadság dimenziói

Azt, hogy bizonyos nézetek, valaki, egy párt **baloldali** vagy **jobboldali**, naponta használjuk, lépten-nyomon előkerül a közbeszédben, médiában. Rendszerint ebben az egy dimenzióban gondolkozunk, és úgy gondolhatjuk, ennyi az egész. Ha azonban jobban belegondolunk, kiderül, hogy **az ügy összetettebb ennél**.

Hogy teljesebb képet kapjunk, **legalább két dimenziót érdemes megkülönböztetnünk**:

1) Politikai dimenzió

Ahol az a kérdés, hogy mennyire szóljon bele a közösség (az állam, az egyház, stb...) az egyén életébe, mennyire szabja meg például a világnézetét, a párkapcsolatai rendjét, a karrierjét, a viselkedését.

A **politika bal** azt mondja, hogy a közösség kevésbé írja elő mindezt, az egyéni szabadság mellett voksol – míg a **politikai jobb** szerint az egyénnek *inkább* a közösség által meghatározott rend szerint kell élnie.

Politikai értelemben jobboldaliak például, akik szerint az embereknek követniük kell a vallási parancsolatokat, akik hangsúlyt fektetnek a hagyományok és társadalmi normák tiszteletére, akik a szigorúbb törvények mellett kardoskodnak. A politikailag baloldali nézeteket vallók mindezeket nyúgnak érzik, kevesebb kötöttséget szeretnének.

2) Gazdasági dimenzió

Itt ellenben az a kérdés, hogy a közösség (leginkább az állam) mennyire szóljon bele a gazdaság működésébe. Különösen:

mennyire szabályozza azt, illetve mekkora legyen az újraelosztás mértéke, mennyire vehesse el egyesek jövedelmét, hogy másoknak adja azt.

1

A gazdasági bal nagyobb fokú állami beavatkozást szeretne, a **gazdasági jobb** kisebbet.

A gazdasági értelemben baloldalon állók tehát olyanokat szeretnének, hogy az állam erőteljesebben szabályozza és felügyelje a bankokat, a tőzsdét, a nagyvállalatokat, és kedvükre való a gazdagok, a nagyobb jövedelműek szigorúbb adóztatása, a közszolgáltatások és állami juttatások kiterjesztése.

2

Figyeljük meg **a két dimenzió aszimmetriáját**, azt, hogy a politikai dimenzióban a jobb oldal képviseli a kisebb szabadságot, míg a gazdasági dimenzióban a bal. Ennek az az oka, hogy a hagyományos, egydimenziós baloldal politikai értelemben a szabadság híve, gazdaságilag viszont a nagyobb fokú központi beavatkozást részesíti előnyben – ellentétben a hagyományos jobboldal nézeteivel.

3

Mint alább látni fogjuk azonban, az emberek preferenciái nem mindig járnak együtt e két dimenzióban, nemcsak a hagyományos bal és jobb oldalnak megfelelő kombinációk fordulnak elő.

4

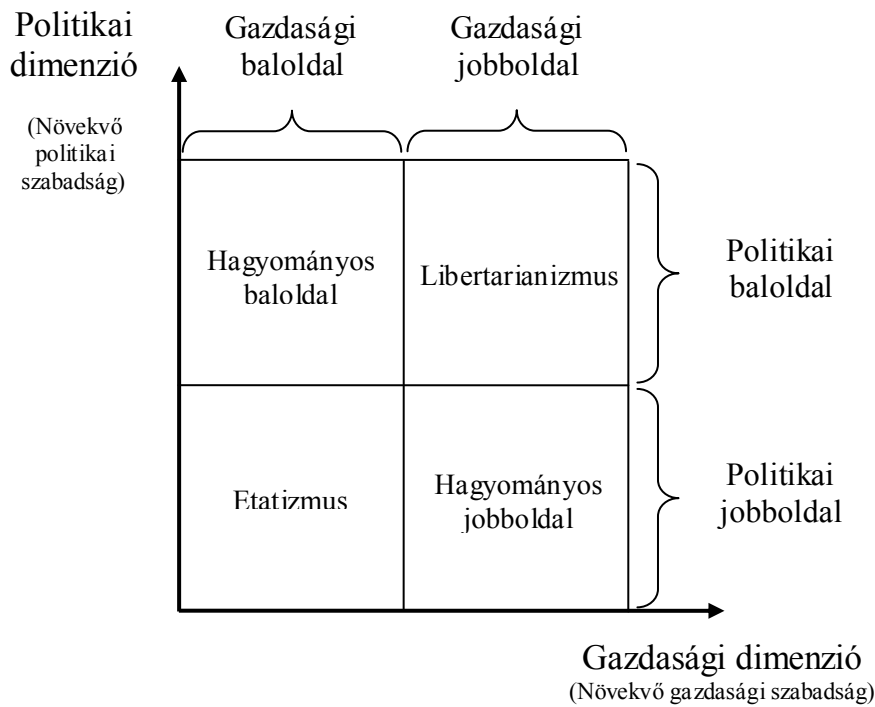
Az elmondottakat az alábbi, úgynevezett **Nolan-diagram** szemlélteti:

5

6

7

8

Mindkét dimenzióban mindkét oldalnak megvannak a maga **eszményei**. Az adott oldal híveinek ezek lebegnek a szemük előtt, ezeket szeretnék kiterjeszteni a világban, ezekre hivatkoznak a másik oldallal szemben:

	Baloldal	Jobboldal
Politikai dimenzió	Személyes szabadság	Közösség, hagyomány, erkölcs, rend
Gazdasági dimenzió	Szolidaritás	Vállalkozási szabadság, a tehetség és törekvés érvényesülése, gazdasági hatékonyság és növekedés

Lásd még ehhez az ‘Ideológiák’ témában, hogy a liberalizmus és a konzervativizmus mindig eladhatók; illetve ‘A csoportok alapvető jellemzői’ témában, hogy a közös gondolkodáson,

világnézeten kívül más tényezők is vannak, melyek elősegítik egy-egy csoport összetartását, különösen az érdekek.

Mellesleg, mint minden, az is definíció kérdése, hogy mit nevezünk baloldalinak és jobboldalinak. **A közbeszédben a jobboldali** gyakran egyszerűen nacionalistát, konzervatívot jelent, míg a **baloldali** internacionalista, haladó. Ennek a megközelítésnek több hátránya is van.

Így:

- Mindenekelőtt **nem számol el a gazdasági dimenzióval**, nem különbözteti meg például a gazdasági értelemben liberális és illiberális nacionalistákat, jobboldaliakat. (Ebből az is látható, hogy itt nem az előbb említett hagyományos baloldal-jobboldalról beszélünk, az ugyanis mindkét dimenziót használja.)
- **Nem is nagyon lehetne mellé analóg módon felvenni a gazdasági dimenziót**: mit neveznénk konzervatív gazdaságpolitikának, mit haladónak? A nacionalista-internacionalista párnak még lehetne értelme a külföldtől elzárkózó vagy a külföld felé nyitott gazdaság képében, ám ennek is kisebb a jelentősége, mint annak, hogy az állam mennyire szól bele a gazdaságba.
- **Elválaszt egymástól bizonyos értelemben nagyon is hasonló rezsimeket**; így a kommunistákat és a nácikat, amikor pedig mindkettő hasonlóan elnyomó, etatista. (Bár való igaz, hogy annyiban meg különböznek, hogy az egyikük internacionalista, a másikuk nacionalista. Részletesebben lásd alább.)
- (@@Ötlet még ide, hogy ez miért rossz / jó megközelítés?)

2. A politikai bal és jobb jellemzői

Nézzük meg most részletesen a politikai bal és jobboldal jellemzőit:

	Politikai baloldal	Politikai jobboldal
Szabadság	<ul style="list-style-type: none"> • Nagyobb személyes szabadság (Különösen: liberális erkölcsök, nagyobb tolerancia) • Politikai decentralizáció <p>Továbbá a bal oldali nézeteket vallók (leginkább azok, akik mind politikai, mint gazdasági értelemben balosak) hajlamosabbak a fegyelmezetlenségre, szétszórtságra, mint a jobb oldaliak. Ez annyiból érthető, hogy jobban kedvelik a szabadságot, és kevésbé a szabályokat, kööttségeket. ß</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kisebb személyes szabadság (Különösen: konzervatív erkölcsök, kisebb tolerancia) • Politikai centralizáció
Nyitottság	Nagyobb nyitottság (más gondolatok és emberek iránt is), (kozmpolitizmus)	<p>Kisebb nyitottság, a közösségbe való befelé fordulás, (nacionalizmus)</p> <p>Minél fogva a politikai jobb többet törődik az adott közösséggel, (országgal).</p> <p>A „kozmpolitizmus”, „nacionalizmus”, meg hogy az „országgal” azért van zárójelbe rakva, mert ezek nem szükségszerűek, inkább csak tendenciák. Különösen: a kommunisták is a politikai jobbhöz tartoznak, mégis internacionalisták. (Bár a befelé fordulás rájuk is jellemző, csak ez náluk nem nemzeti, hanem osztályalapon igaz.)</p>
Haladás	(Nagyobb fogékonyság az újra, jobban lelkesedik a tudományos-technikai haladásért, üdvözli a társadalmi modernizációt.)	<p>(A hagyományok tisztelete, legfeljebb fontolva haladna.)</p> <p>Megint csak, tendenciaszerűen, ha a hagyományőrökről, konzervatívokról – illetve a haladókról beszélünk. Viszont például a kommunistáknak nem voltak skrupulusaik a technológia modernizációt illetően.</p>

	Politikai baloldal	Politikai jobboldal
Társadalmi bázis \$	<ul style="list-style-type: none"> ● A szabadság idealistái 	<ul style="list-style-type: none"> ● Pl. az egyenlőség és a nemzet idealistái
	<ul style="list-style-type: none"> ● Fiatalok, a globalizált kultúrát magukévá tevők 	<p>Akiknek a cél szentesíti az eszközt, a politikai elnyomást is.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Idősebbek
	<ul style="list-style-type: none"> ● A felvilágosult középosztály 	<ul style="list-style-type: none"> ● Akik kevésbé részesültek világi oktatásban
	<ul style="list-style-type: none"> ● Világjáró, volt gyarmatosító, befogadó, part menti népek, a nagyvárosi polgárság 	<ul style="list-style-type: none"> ● Letelepdedettek, hátszágok, a vidék lakossága
	<ul style="list-style-type: none"> ● Azok az emberek, akik többet mozgolódnak ● Tudósok <p>De nyilvánvalóan, úgy a bal, mint a jobb oldalon, vannak kivételek.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Befelé forduló, vallásos, konzervatív közösségek

3. A gazdasági bal és jobb jellemzői

	Gazdasági baloldal	Gazdasági jobboldal
Társadalom- politika – gazdasági növekedés	<p>Társadalompolitikai célok a középpontban. (Különösen az egyenlőtlenségek mérséklése.)</p> <p>Hosszabb távú szemlélet; érzékenység a hosszabb távú problémák iránt is. (Pl. globális felmelegedés)</p>	<p>A jelenbéli termelés és a gazdasági növekedés favorizálása.</p> <p>A kutatás, a kitermelés, a munkakínálat és a befektetések ösztönzése.</p> <p>Lásd ehhez az 'Egyenlőtlenség' témában az gazdasági egyenlőtlenség és hatékonyság összefüggéséről írtakat.</p>
Infláció – munka- nélküliség	<p>Inkább legyen infláció, mint munkanélküliség.</p> <p>E kettő között ugyanis ellentétes irányú összefüggés állhat fenn: a kormányok módjában áll állami beruházásokat végrehajtani, illetve közmunkát biztosítani, ezzel munkát adni a munkanélkülieknek. A kiáramló pénzzel ugyanakkor nem áll szemben az áruk kínálatának növekedése, ami inflációt okoz.</p>	<p>Inkább legyen munkanélküliség, mint infláció.</p> <p>Az inflációnak ugyanis számos kellemetlen következménye van a gazdasági növekedésre nézve; például elveszi az emberek kedvét a megtakarítástól illetve befektetéstől, mert inkább elköltik a pénzüket, amíg még többet ér. Az infláció további káros hatásairól lásd a 'Gazdaságpolitika, makroökonómia' témában.</p>
Állam, szabályozás, adók és újraelosztás	<ul style="list-style-type: none"> • Nagyobb és gondoskodó állam, az állam aktívabb gazdasági szerepvállalása • Nagyobb fokú szabályozottság • Magasabb, progresszív adók, szociális programok, juttatások <p>Progresszív adók, azaz minél többet keres valaki, annál nagyobb hányadát fizeti be a jövedelmének. (Sávosan)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kisebb, szabályozó típusú állam, kivonulás a gazdaságból, privatizáció, a bürokrácia leépítése • Kisebb fokú szabályozottság • Alacsonyabb, lineáris adók, kevesebb szociális program és juttatás. <p>Mivel az utóbbiak visszatartanak a munkától.</p>

	Gazdasági baloldal	Gazdasági jobboldal
Társadalmi bázis	A középosztály	Tőkésék, menedzserek
	Mely a mérsékelt baloldal bázisa. Jellemző rájuk, hogy (mivel viszonylag jól élnek) kevésbé megvesztegethetőek, és (mivel viszonylag műveltek) kevésbé vevők a demagógiára, az ideológiákra a szélsőségek részéről. A gazdasági bal egyúttal igyekszik szélesíteni a középosztályt.	Vagyis akinek kedvez a szabad piac. Vegyük észre, hogy nem általában gazdagokat írtam , ugyanis például a földbirtokos, nemesi réteg sem feltétlen tud túl jól érvényesülni a piacon. (Más kérdés, hogy ők nem úgy képzelik el a gazdaságba való beavatkozást, mint a középrétegek.)

De hol maradnak **az alsó rétegek**? Mi a helyzet a **proletárral**, mint tömegbázissal? Róluk azt lehet elmondani, hogy:

- Meg lehet őket venni. \$

Mivel nincstelenek. Hogy ki veszi meg őket, az változó: megvehetik őket a gazdagok, de vevők a gazdasági szélsőbal, a kommunisták egyenlősítő törekvéseire is – így a gazdasági jobb, de a gazdasági szélsőbal bázisává is válhatnak.

- Hat rájuk a demagógia, az ideológiák.
- Jobban kaphatóak β a szélsőségekre.

Utóbbi kettő is részben a nincstelenségük miatt igaz, részben a megfelelő műveltség hiánya miatt.

(És természetesen nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy ezek **csak átlagosan igazak** a proletariátusra, nem mindegyikükre állnak az előbbiek.)

Lásd továbbá alább a szélsőségekről írtakat.

Mit lehet elmondani a gazdasági bal illetve jobb irányította gazdaságról?

Balos gazdaság	Jobbos gazdaság
Nagyobb és gazdasági téren aktívabb állam	Kisebb és gazdasági téren passzívabb állam

Balos gazdaság	Jobbos gazdaság
Kevésbé szabad piac	Szabadabb piac
Magasabb adók és szociális juttatások	Alacsonyabb adók és szociális juttatások
Kisebb egyenlőtlenség	Nagyobb egyenlőtlenség
Kisebb munkanélküliség	Nagyobb munkanélküliség
Nagyobb infláció	Kisebb infláció
(Nagyobb állami eladósodás) Ez itt azért van zárójelben , mert ugyan igaz, hogy a gazdasági bal társadalompolitikai céljainak megvalósításáért hajlandó jobban eladósodni – viszont más célokat, például az ország (a gazdagok) külföldi érdekeit támogató hadviselést esetenként a jobboldal is hitelből finanszírozza, különösen, hogy az adókat megcsökkenti. Másrészt, a gazdasági bal általában messzebbre tekint a jövőbe, ami mérsékelheti az eladósodásban.	(Kisebb állami eladósodás)
Hosszabb távú szemlélet, nagyobb áldozathozatal a jövőért	Rövidebb távú szemlélet, kisebb áldozathozatal a jövőért
Alacsonyabb gazdasági növekedés Nyilván, a növekedés nemcsak a gazdaságpolitika függvénye, például a technológiai fejlődés vagy külföldi események is befolyásolhatják azt. Ezért a baloldal alacsonyabb és a jobboldal magasabb növekedése megint csak egy tendencia .	Magasabb gazdasági növekedés Ami jól hangzik, de egyfelől, mint láthatjuk, meglehet az ára (pl. a nagyobb egyenlőtlenség); másrészt a túl gyors növekedés gondokat is okozhat , például felfújhatja egyes dolgok (mondjuk a részvények) árát, buborékokat kelthet, melyek kipukkadása válsághoz vezethet. A buborékokról bővebben lásd a 'Gazdasági válságok' témában.

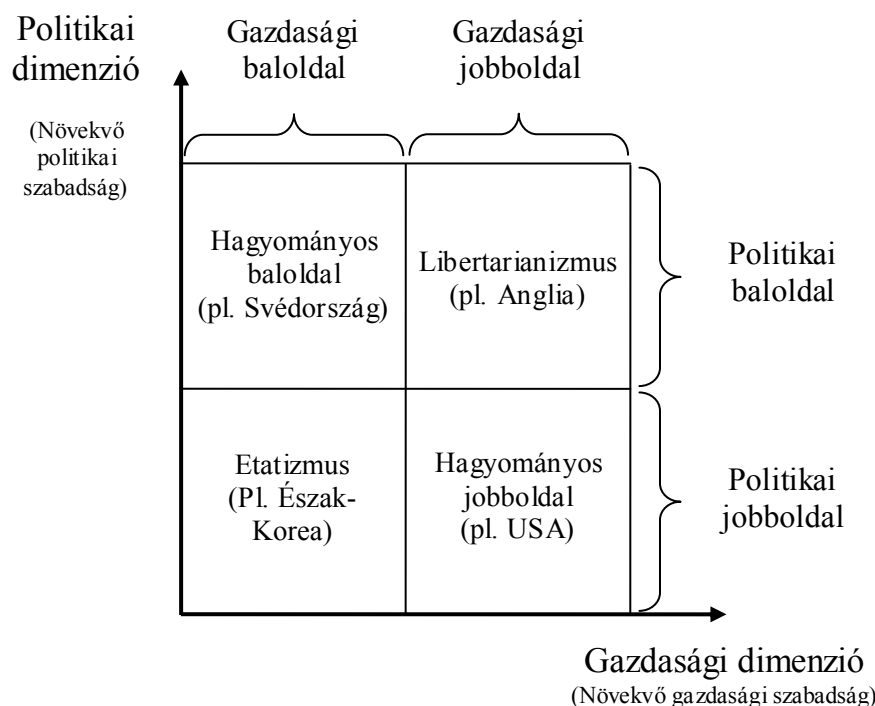
De akármelyik oldal is van hatalmon, a saját problémái jellemzően egyre halmozódnak, egyre nyomasztóbbá válnak, ami elősegíti a rezsinváltást.

4. Átmenetek és kombinációk

Egyfelől, egyik dimenzióban sem csak két pozíció létezik, mindkettőben átmenetek vannak: szélső bal, mérsékelt bal, középút, mérsékelt jobb, szélső jobb – még pontosabban egy egész **skála**: gyakorlatilag ízlés szerint választható, hogy mekkora szabadságot akarunk megengedni a teljes kontroll és a teljes szabadság között.

Például vannak, akik szerint a **piac** csodaszer, azt minél inkább szabadjára szeretnék engedni. Mások egyáltalán nincsenek kibékülve vele, annak az igazságtalansága, irányítatlansága lebeg a szemük előtt, szeretnék, ha a gazdaság minél inkább felügyelet alatt állna. De vannak olyanok is, akik amellet, hogy látják a piac árnyoldalát, felismerik annak érdemeit, egyszerűségét, hatékonyságát a teljesítményre ösztönzésben, a tehetség kiaknázásában, és azt mondják: hagyjuk a piacon működni – de csak egy bizonyos fokig, szorítsuk azt a megfelelő keretek közé. Ebben a könyvben, 'A gazdaság elmélete' fejezetben be van mutatva az érme mindkét oldala.

Másfelől, a politikai és gazdasági szabadságra vonatkozó nézeteink **kombinálódhatnak** is egymással. Íme a fenti ábra ismét, némi kiegészítéssel:

A négy jellemző kombináció:

1) Politikai bal – Gazdaság bal (A hagyományos baloldal)

Erre példa Svédország, a maga liberális politikai beállítottságával, illetve híresen nagylelkű jóléti rendszerével és magas adóival.

2) Politikai jobb – Gazdasági jobb (A hagyományos jobboldal)

Ilyen az USA, különösen, amikor a republikánusok, azaz a (mindkét értelemben) jobboldaliak vannak hatalmon. De az USA összességében egyébként is eléggé jobboldali, úgy politikai értelemben, a maga konzervativizmussal, mint gazdaságilag, a nagyfokú piaci szabadságával.

3) Politikai bal – Gazdasági jobb (Libertarianizmus)

Amilyen Anglia, ahol szintén szeretik a szabad piacot, viszont politikai értelemben liberálisabbak. (@@El lehet ezt mondani az egész Egyesült Királyságra is?)

4) Politikai jobb – Gazdasági bal (Etatizmus)

Azaz államközpontúság, ahogyan Észak-Koreában mennek a dolgok, ahol az állam rátelepszik mind az emberek életére, mind a gazdaságra.

Nézzük meg, miket lehet elmondani ezekről a kombinációkról **kicsit részletesebben** (legalábbis ami az egzotikusabb párosításokat illeti):

1) Politikai bal – Gazdaság bal (A hagyományos baloldal)

Ami ugyebár nagyobb politikai szabadságot, és gazdasági kontrollt jelent. Ez legjellemzőbben a **felvilágosult középrétegek** választása, akik felvilágosultságukban az egyéni szabadságra, középréteg mivoltukban pedig a gazdasági moderációra szavaznak.

2) Politikai jobb – Gazdasági jobb (A hagyományos jobboldal)

Ahol a politikai oldalon nagyobb a kontroll, viszont gazdasági szabadság van. Ennek a kombinációnak a **tőkés-menedzser réteg** (G. jobb) és a **konzervatív tömegek** (P. jobb) adják a táborát.

Mint látható ez és az előző tábor mintegy komplementerei egymásnak, egymás ellentáborát alkotják.

3) Politikai bal – Gazdasági jobb (Libertarianizmus) \$B

Itt mindkét dimenzióban nagyobb a szabadság.

Kiknek tetszik ez?

- A **tőkés**eknek-**menedzsere**eknek a gazdasági szabadság miatt.
- A **proletáro**knak, amennyiben az előbbiek megveszik a kegyeiket. Ők adhatják a tömegbázist.
- A **szabadságpárti idealistá**knak. (A kik hajlamosak elfeledkezni a szabadság kevésbé kellemes következményeiről.)

Az idealistákról és az eszményekre, ideológiákra való fogékonyságukról **lásd** az 'Embertípusok' témában.

- Illetve a **középrétege**eknek sincs feltétlen ellentükre ez a párosítás, legalábbis addig, ameddig jól megy a gazdaság, a piac stabilan el képes látni őket munkával, jövedelemmel. (A politikai szabadság viszont biztos pont a számukra.)

Kiknek nem tetszik az átfogó szabadság?

- A **középrétege**eknek, ha nem érzik biztosnak a megélhetésüket.
- A **konzervatívok**nak, **nacionalistá**knak, akik nagyobb politikai kontrollt szeretnének.
- Az **egyenlőségpárti idealistá**knak, akiknek nem tetszik a gazdasági szabadság által gerjesztett egyenlőtlenség.

A politikai bal és a gazdasági jobb összefogása egyébként Magyarországra is jellemző volt az MSZP-SZDSZ kormányzás időszakában.

4) Politikai jobb – Gazdasági bal (Etatizmus)

Ahol mindkét dimenzióban kontroll, a szabadság hiánya jellemző.

Kikből adódik össze ennek a párosításnak a tábora?

- Az elnyomó / paternalista **állami apparátus**
- A **proletárok**, akiket ellát a rendszer, és azt sem feltétlen bánják, ha eligazítják őket, hogyan éljenek. (Nyilván csak egy bizonyos fokig: a terrort senki sem szereti.)
- **Idealisták, fanatizáltak**: akiknek tetszik az egyenlőség vagy a nemzet eszménye, rajonganak értük.

Néhány szó a kommunistákról és nácikról: \$

Érdekes, hogy mindkettő ide tartozik, **mindkettő etatista**, a kommunistákat **mégis szélsőbalnak**, a nácikat meg **szélsőjobbnak mondják**. (Annak ellenére tehát, hogy az előbbiek politikai jobboldaliak, az utóbbiak meg gazdasági baloldaliak.)

Miért van ez?

Ehhez **egyrészt** lásd fentebb a jobboldal-baloldal meghatározását, mint nacionalista-internacionalista, konzervatív-haladó. Így definiálva az egyes oldalakat, érthető, hogy a nácikat miért az egyik, a kommunistákat miért a másik véglethez soroljuk.

Másrészt, az általunk használt kétdimenziós fogalmi keretben is meg lehet magyarázni ezt az anomáliát: amennyiben a kommunistáknál a gazdasági dimenziót emeljük ki, szélsőséges egyenlősítő ambícióik miatt – míg a náciáknál a politikai dimenziót hangsúlyozzuk, az egyéni szabadság szélsőséges elnyomása miatt. β

Az is igaz azonban, hogy annak ellenére, hogy mindkettő etatista, **egymással is szemben állnak**. Ez azért van, mert az etatizmusuk eltérő alapokra épül: a náciak, mint az előbb utaltam rá, nacionalisták, a nemzet egységében és a nemzetek (illetve rasszok) közötti konfliktusban érdekeltek. A kommunizmus ellenben osztályharc alapú és internacionalista: a munkásosztály nemzetközi összefogását hirdeti a burzsoáziával szemben, ami nemzeteken belüli konfliktusokat eredményez. Így nem csoda, hogy nem szívelelik egymást.

Kik állnak szemben az etatizmussal?

- **A kommunisták esetén:** A **gazdagok** (akiktől elveszik a vagyonukat); A **középrétegek** (akik bár általában támogatják a gazdasági kontrollt, a kommunista féle egyenlősítés azonban már sok nekik; másrészt a politikai kontrollt sem tűrik); A **konzervatívok** (akik bár általában szeretik a politikai kontrollt, de a kommunisták vallás- és nemzetellenességétől irtóznak.); A **politikai bal általában:** akiknek nem tetszik, hogy beleszólnak az életükbe, hogy megfélemlítve kell élniük; Illetve a **rendszer üldözöttjei** is nyilván szemben állnak vele.
- **A náciak esetén:** A **felvilágosult középrétegek** (akik átlátnak a náci ideológián, és akiket taszít a brutalitás); Illetve a **politikai bal** és a **rendszer üldözöttjei**. (A gazdagok közben az államból profitálnak, így nem igazán állnak szemben a rendszerrel; illetve a konzervatívoknak β is, legalábbis egy részüknek, viszonylag fekszik a rendszer, annak nacionalizmusa, fegyelme.)

Végül pedig: kik a liberálisok és a konzervatívok? §

Ez sem annyira magától értetődő, mint gondolnánk.

1) Liberálisok

Ők a **politikai bal, az egyéni szabadság hívei**. A gazdasági dimenzióban ehhez párosulhat a gazdasági jobb és bal is. Gondoljunk csak bele: azok is liberálisként tekinthetnek magukra, akik a gazdaságra nézve is nagyobb szabadságot szeretnének – de azok is, akik (az egyén szabadságának védelmében) erősebb ellenőrzés alatt tartanak a nagyvállalatokat, a gazdaságot.

A legegértelműbb természetesen, ha mindkét dimenzióban meghatározzuk a **nézeteinket**: pl.: „én politikailag liberális nézeteket vallok, gazdaságilag viszont nem”. Itt a liberális egyszerűen szabadelvűt jelent, és egyértelmű, hogy mire vonatkozik.

2) Konzervatívok

Ők a **politikai jobb hagyományörző ága**. (Merthogy vannak neki más ágai is: a kommunisták például aligha nevezhetők konzervatívoknak.)

És ismét: a gazdasági dimenzióban párosulhatnak ehhez jobb oldali, szabadelvű nézetek, ahogyan pl. az USÁ-ban a republikánusok a szabad piac hívei – de bal oldaliak is:

ahogyan Magyarországon a Fidesznél történik (legalábbis most, 2014-ben), amiképp erősen igyekeznek az ellenőrzésük alá vonni a gazdaságot.

1

A konzervatívokat és liberálisokat gyakran emlegetjük egymás ellenpontjaiként. Mint látható, nem árt ezzel kapcsolatban némi óvatosság.

2

5. Szélsőségek

5.1. Kik azok a szélsőségesek?

3

Ahogy írtam, a különböző dimenziókban átmenetek, skálák vannak. E skálák közepe körül helyezkednek el a **mérsékeltek**, akik lehet, hogy a közepesnél valamivel több szabadságot illetve kontrollt szeretnének, de álláspontjukat nem akarják a végletekig fokozni, tisztában vannak vele, hogy az ellenkező oldalnak is megvan a maga igazsága.

4

A skálák végpontjain ott vannak azonban **szélsőségesek** is, példákat is említettem már rájuk: a kommunistákat, azaz a „szélsőbalt” és a nácikat, a „szélsőjobbot”. Ők végletekben gondolkoznak, totális ellenőrzést vagy éppen totális szabadságot szeretnének, teljesen elutasítják a másik oldal érveit.

5

Kik hajlamosak szélsőségesé válni? §

6

1) A műveletlenek és az idealisták

Azaz, akik nem rendelkeznek megfelelően széles látókörrel: a műveletlenek nem is tudnak a dolgok, a különféle szemléletek nagy részéről, míg az idealisták lehet, hogy tudnak róluk, de elvakítja őket egy-egy eszme.

7

Lásd az ‘Embertípusok’ témában az idealistát, aki gyakran művelt, de megtéveszthető és manipulálható lehet.

2) A súlyosan megcsaltak, illetve akiket súlyos sérelmek értek

8

Akiket indulatok fűtenek azok ellen, akik becsapták, bántották őket.

Például ha egy párt sokáig a munkások pártjaként állítja be magát, elnyeri azok támogatását, aztán egyszer csak úgy dönt, radikálisan leépíti a veszteséges iparágakat, amivel sokakat ellehetetlenít; vagy ha, tegyük fel, egy vallás híveként a másik vallás követői legyilkolják a családjukat.

Akiket becsaptak, és ezért az őket megcsalók ellen fordulnak, azok **nem feltétlen nagyon szegények**. Az is eléggé tud fájni, ha csupán alább kell adnunk a megszokottból, (illetve ha a kilátásaink romlanak). Mondják is, hogy „a forradalmakat a csalódottak csinálják, nem a szegények”. (Bár valójában a szegénység is számíthat.)

3) A súlyosan leszakadtak β

(@@Ez itt annyiból β, hogy bizonytalan vagyok, hogy mennyire hajlamosak szélsőségessé válni. Az alábbiak viszont kevésbé bizonytalanok.)

Akik egyfelől **nyomorognak**, erősen sértik őket a szembetűnő társadalmi különbségek, súlyosan igazságtalannak érzik a helyzetüket; másfelől pedig **rendszerint nem is túl műveltek**.

A súlyosan leszakadtak **különböznek az egyszerűen leszakadtaktól**, külön kategóriát alkotnak. Az egyszerűen leszakadtakban ugyanis még él a remény, hogy kimásznak a gödörből, feljebb tornázzák magukat, ezért törekszenek. A súlyosan leszakadtak viszont **reményvesztettek**, úgy érzik, bármit tehetnek, úgymint ott maradnak, ahol vannak, mondhatni „nem tudnak akarni”, beletörődtek a helyzetükbe, **nem igyekeznek**, nem próbálnak feljebb jutni, **nem takarékoskodnak**, mert esélytelennek látják, hogy ezzel bármi megváltozzon.

A másik az, hogy sokan vannak, akik egyik napról a másikra élnek, nem sok hiányzik nekik ahhoz, hogy leszakadjanak. A visszaút pedig nehéz lehet, akár szinte lehetetlen; gondoljunk például arra, amikor valaki hajléktalanná válik.

Mit lehet elmondani a súlyosan leszakadtakról?

- Nincs mit veszíteniük és nincs miért küzdeniük.
- Reményvesztettek és elhagyatva érzik magukat.
- Gyakran kulturálisan is le vannak szakadva.

Azaz műveletlenek, illetve nem rendelkeznek valamire való képesítéssel. (Nyilván kivételek itt is vannak.) A kitörésben ez is akadályozza őket, azon kívül pedig kiszolgáltatja őket a manipulációnak, a szélsőségessé válásnak. Lásd a 'Politikai konfliktusok' témában a tudatlanságról, félelemről és manipulálhatóságról írtakat.

- Vágynak a kapaszkodókra, a biztonságra, a célra, a vezérre és vezetésre, a gondoskodásra, a testvériségre, a tisztességre.

Melyeket a szélsőséges mozgalmak megadnak nekik. Hogy a testvériséget milyen alapon találják meg, azt mozgalmá válogatja, a szélsőbalnál osztályalapon működik ez, amikor a proletárt (a nemzetközi) proletariátus fogadja magába, a szélsőjobbnál pedig a nemzet, a faj a nagy család. Jobb híján pedig nem ritkán az alvilágban, bandákban kötnek ki. Lásd ide kapcsolódóan a 'Politikai konfliktusok' témában, hogy a gyűlölködés is adhat kapaszkodót, célt, erőt, illetve, hogy a közös ellenség összeköt.

Lásd aztán az 'Egyenlőtlenség' témában, hogy **miket várnának az emberek leginkább**: tisztességes elbánást, lehetőséget az alapvető boldogulásra, esélyt a felemelkedésre és némi szolidaritást. (Nem pedig egyenlőséget.)

Figyeljük meg továbbá a **szélsőségesek manipulálhatóságát**. Lásd ehhez fentebb az idealista megtéveszthetőségét és manipulálhatóságát. Lásd 'Az emberek gondolkozása' és 'A boldogság keresése és korlátai' témákban, hogy az emberek (a megcsaltak és sérelmeket szenvedettek is) szeretnék tudni a bajok okát, illetve hogy igényük van a bűnbakokra – és ha jön valaki, aki rámutat egy csoportra, hogy „Látjátok? Miattuk van.”, azzal könnyen ez utóbbiak ellen fordíthatja a hangulatot. Lásd végül itt a leszakadtak műveletlenségét, ami szintén manipulálhatóvá tesz.

5.2. A szélsőségek további jellemzői

1) A szélsőségek találkozása

Az ellentétes szélsőségek bizonyos értelemben nem is állnak olyan távol egymástól:

- **Világnézetükben ugyanis vannak közös pontok:** mindenekelőtt a szélsőségesség, a radikalizmus, de ilyen például, hogy a különböző nacionalisták mind fontosnak tekintik általában véve a nemzetet, a nemzeti hovatartozást – ha konkrétan más nemzet is az ideáljuk.
- Igen fontos továbbá, hogy **mindkét oldal szélsőségeseinek érdeke a másik oldallal való konfrontáció**, ami gyakorlatilag érdekszövetséget hoz létre a két oldal szélsőségesei között mindkét oldal mérsékeltjeivel szemben. **A mérsékeltnek, mint látható, gyakran meggyűlik a bajuk a saját szélsőségeseikkel.** (Ami viszont a mérsékelték közös pontja lehet.)
- Olyan is van aztán, hogy **a két szélsőség összefog egy harmadik féllel szemben**, amikor éppen úgy diktálja az érdekük. Ilyen volt, amikor Hitler és Sztálin közösen fordult Lengyelország ellen. (@@Jobb példa? Annyiból, hogy mindkettő etatista.)

2) Szélsőségek és a gazdasági válságok

A gazdasági válságok növelik a létbizonytalanságot, és sokakat csalódással tölthetnek el, ami a szélsőségek malmára hajtja a vizet. Lásd a 'Gazdasági válságok' témában, hogy a gazdaság állapota milyen fontos a közhangulat, azon keresztül pedig sok minden más meghatározásában.

3) A baloldal-jobboldal boldogsága B

Mit lehet elmondani a konzervatívok és liberálisok boldogságáról?• **Konzervatívok:**

- Nekik több kapaszkodójuk van: a hit, a szabályok, hogy úgy vélik, ezek segítenek nekik a boldogulásban. Jobban el is fogadják az adott kereteket, korlátokat. Ezek azonban egyúttal csorbítják a szabadságukat.
- Másrészt gyakrabban házasok és vannak gyerekeik. Bár ez nem mindig öröm, összességében, hosszabb távon, hozzájárulhat a boldogabb élethez.

• **Liberálisok:**

- Ők felszabadultabbak lehetnek, ezért azonban a kapaszkodók hiányával fizetnek, illetve jobban nyomaszthatják őket a kívülről adott keretek és korlátok, melyek között élni kényszerülnek.
- Ritkábban házasok és kevesebb gyerekük van.

Nézzük most, mi a helyzet a szélsőségekkel és mérsékeltekkel:• **Szélsőségek**

Nekik megint csak vannak kapaszkodók: biztosak az igazukban, illetve, ahogy fentebb már említettem, a gyűlölködés is adhat kapaszkodót – viszont az is igaz, hogy meg is keseríthet, nem feltétlen tesz boldogabbá.

• **Mérsékeltek**

Ők ellenben kiegyensúlyozottak – amit azonban nehéz időkben nehéz lehet megőrizni.

Hogy összességükben a konzervatívok vagy a liberálisok, a szélsőségek vagy a mérsékeltek a boldogabbak, az **az aktuális körülményektől függ**, különösen: nehéz időkben nagyobb szükség van a kapaszkodókra, ilyenkor lehet jobb konzervatívnak illetve szélsőségesnek lenni – míg a jobb idők a liberálisok, illetve a mérsékeltek boldogságának kedveznek. §

Lásd végül a ‘Demokrácia és diktatúra’ témában a polarizációról (szélsőségek felé tolódásról) mondottakat, valamint az ‘Egy jobb világ’ témában, hogy jó volna a különböző táborok nézeteiből összeszedni és felhasználni, ami jó, megállni valahol középben.

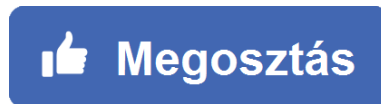
Szeretettel várom a véleményed, hozzászólásaid! Tudtad, hogy a honlapon, a kérdőívről kiindulva megtekintheted az adott témához beérkezett vélemények összesítését?

Klikkelhető linkek (Word-ben a Ctrl-t nyomni közben):

[Kérdőív](#) – [Fórum](#) – [Email](#)

Valamint, ha tetszett, oszd meg ezt a témát a Facebook-on.

Klikk a gombra (Word-ben a Ctrl-t nyomni közben):

Referenciák

- *Wikipedia: Nolan Chart*